
METODICA PREDĂRII LIMBILOR

DESPRE SISTEMATIZAREA MATERIALULUI LA LECȚILE DE GRAMATICĂ ¹

DE

N. N. LULACOV

DIRECTOR DE STUDII LA ȘCOALA NR. 6 DIN ORAȘUL CALININ

Organizarea predării limbii ruse în cadrul școlii și orientarea generală a acestei munci sunt determinate de sarcinile restructurării predării limbilor în lumina genialelor lucrări ale lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică.

Prin întreaga muncă dusă în școală, elevii trebuie să capete o imagine asupra limbii ca fenomen care se dezvoltă istoricește și, în primul rând, să înțeleagă și să-și însușească bine sistemul limbii literare contemporane în totalitatea elementelor lui.

În orientarea generală a muncii de restructurare a predării limbii ruse, tindem să realizăm în practică o justă întrepătrundere între morfologie și sintaxă, ca două părți de egală însemnătate în gramatică.

În ceea ce privește fonetica, importanța și locul ei la orele de limbă din școală sunt determinate de indicația lui I. V. Stalin cu privire la faptul că: « Limba sonoră, sau limba cuvintelor, a fost întotdeauna singura limbă a societății omenești în stare să servească drept mijloc adecvat de comunicare între oameni »².

Profesorii acordă o mare atenție pronunțării cuvântului. Elevii au început să corecteze răspunsurile colegilor lor nu numai sub raportul conținutului, dar și sub raportul formei de exprimare a gândirii, apreciind totodată corectitudinea pronunțării diferitelor cuvinte și propoziții.

¹ Articol apărut în Ruschi iazic v școle, nr. 6, 1952.

² I. V. Stalin, Marxismul și problemele lingvisticii, Gospolitizdat, 1952, p. 46; Ed. P.M.R., 1950, p. 47.

A crescut numărul lecțiilor în care se fac exerciții de despărțire a cuvintelor în silabe, de punere a accentelor și de aplicare a regulilor despărțirii în silabe a cuvântului la sfârșit de rând.

Munca în domeniul foneticii ajută totodată la însușirea bazelor morfologiei și ortografiei.

Se știe că una din cele mai însemnate lipsuri în predarea limbii ruse este izolarea unei părți de vorbire de alta în studierea lor.

Pentru a ajuta elevilor să-și însușească structura gramaticală a limbii, ne străduim să evităm această izolare, să-i deprindem să stabilească legături între părțile vorbirii și să vadă asemănarea și deosebirea dintre ele.

La una din lecțiile de sinteză li s'a dat elevilor din clasa a 6-a un exercițiu care i-a ajutat să înțeleagă raportul dintre părțile principale de vorbire, să stabilească și să compare particularitățile lor gramaticale.

Li s'a recomandat elevilor să formeze părți principale de vorbire din rădăcini date.

Părțile vorbirii, caracteristicile lor lexicale și gramaticale.

Rădăcini	Substantive	Adjective	Verbe	Adverbe
красн (roș)	краснота (roșeață)	красный (roșu)	краснеть (a roși)	докрасна (până la roșu)
бел (alb)	белизна (albeață)	белый (alb)	белеть (a înalbi)	набело (pe curat)
бег (alerg)	беготня (alergătură)	беглый (iute)	бежать (a fugi)	набегу (în fugă)
син (albastru)	синева (albăstreală)	синий (albastru)	синеть (a albăstri)	иссиня (bătând în albastru, albăstrui)
ход (mers)	ходьба (mers)	ходный (cu circulație)	ходить (a merge)	на ходу (în mers)
	Дenumеște obiectul	Дenumеște în- sușirea, calitatea	Дenumеște acți- unea, starea	Дenumеște caracte- rul acțiunii, gra- dul calității
	Gen	Gen	Mod	parte de vorbire invariabilă
	Саз	Саз	Аспект	
	Număr	Număr	Persoană	
			Număr	
			Gen la timpul trecut	

Astfel de exerciții adâncesc noțiunea despre particularitățile gramaticale și lexicale ale părților de vorbire, învață pe elevi să compare fenomenele limbii și să le cunoască mai bine.

În școala noastră se fac, de asemenea, lecții speciale, cu caracter de sinteză, care cuprind o mare parte din orele de curs.

Anul trecut, de exemplu, în clasa a 5-a, s'a organizat o astfel de lecție cu tema «Recapitularea părților vorbirii». Descriem pe scurt această lecție.

Intrebări pentru discuții:

1. Ce părți de vorbire am studiat?
2. Ce se numește substantiv?
3. Ce se numește adjectiv?
4. Ce se numește numeral?
5. Să se enumere caracteristicile gramaticale ale substantivului.
6. În câte grupe se împart substantivele după semnificația lor?
7. Cum putem să le deosebim?
8. Cum se numește schimbarea substantivului după cazuri?
9. Se schimbă oare la fel cuvintele: река, «râu», берег, «mal», степь, «stepă»?

Tot ce s'a spus despre substantiv a fost formulat în următoarea concluzie scrisă:

Substantivul denumește un obiect, poate fi comun sau propriu, se schimbă după caz și număr, are unul din cele 3 genuri și aparține uneia din cele trei declinări.

1. Enumerați caracteristicile gramaticale ale adjectivului.
2. În câte grupe putem împărți adjectivele după semnificația lor?
3. Care este deosebirea dintre adjectivele calificative, relative și posesive?
4. Ce formă poate să aibă fiecare din adjectivele indicate?
5. Ce mai pot indica adjectivele (de exemplu: быстрый, «iute», быстрее, «mai iute», быстрейший, «cel mai iute»).

Cele expuse mai sus au fost exprimate în următoarea concluzie scrisă:

Adjectivul indică o particularitate sau o calitate a unui obiect; se acordă cu substantivul, se schimbă după gen, număr și caz. După sens, adjectivele se împart în: calificative, relative și posesive. Adjectivele pot avea formă lungă sau scurtă.

Adjectivele calificative pot indica și gradul de comparație.

În același mod s'a făcut recapitularea particularităților gramaticale și lexicale ale numeralelor. Concluziile au fost formulate în felul următor:

1. Numerele arată cantitatea sau ordinea obiectelor în enumerarea lor.
2. După sens numerele se împart în cardinale și ordinale.
3. Ca structură sunt: simple, compuse și complexe.
4. În ceea ce privește declinarea, numerele cardinale se împart în 9 grupe.
5. Numerele ordinale se declină ca adjectivele cu formă lungă.

O lecție asemănătoare a fost ținută în clasa a 6-a cu tema «Particula не adăugată la diferite părți de vorbire, când cuvântul nu poate fi folosit fără această particulă».

La începutul lecției elevii își amintesc regula scrierii corecte a particulei *не* în cuvintele ce nu pot fi folosite fără această particulă.

Pe tablă s'a scris apoi următorul text:

Elevul *neglijent* are un caiet *neglijent*. O greutate de *necredut* pentru un astfel de elev este aceea de a lăsa o margine la caiet; îi este cu *neputință* să scrie frumos.

Un astfel de elev nu pricepe de ce are în caiet o notă proastă. Dar fiecare trebuie să înțeleagă *necesitatea* de a scrie curat și frumos. Este *inadmisibil* ca un elev din clasa a 6-a să prezinte o lucrare *neglijentă*.

Analiza textului de mai sus s'a făcut în felul următor:

1. Elevii l-au citit, împărțindu-l în propoziții și au subliniat cuvintele care conțineau particula.

2. S'a explicat semnificația cuvintelor, după indicațiile profesorului.

3. Înălăturând particula negativă, elevii au constatat că cuvintele de mai sus nu pot fi folosite fără această particulă.

4. Elevii au arătat ce părți de vorbire sunt cuvintele subliniate.

Apoi s'a formulat regula, pe care elevii au ilustrat-o cu exemple.

Ultima parte a acestei lecții a fost consacrată unei serii de exerciții.

1. Li s'a propus elevilor să-și amintească ce este un sinonim și să găsească sinonime la anumite cuvinte propuse; s'a pus condiția ca sinonimele să cuprindă particula *не*:

удивление — mirare

твердый — ferm

жадный — lăcom

возмущаться — a se indigna

трудно — greu

недоумение — nedumerire

непоколебимый — neșovăielnic

ненасытный — nesățul

негодовать — a se revolta

невозмогу — cu neputință

2. O altă serie de cuvinte a fost propusă elevilor în scopul de a le găsi antonime, care au de asemenea particula *не*:

здоровье — sănătate

нарочно — într'adins

трусливый — fricos

любить — a iubi

точно — exact

недуг — infirmitate

нечаянно — neintenționat

неустрашимый — nefriferat

ненавидеть — a urî

невыпазд — inexact

Apoi s'a făcut un exercițiu pentru alegerea cuvintelor cu aceeași rădăcină din care să reiasă scrierea corectă a particulei *не*:

негодование — indignare, негодовать — a se indigna, негодующий — care se indignează, негодуя — indignându-se; неряха — neglijent, неряшливость — neglijență, неряшливый — neglijent, неряшливо — în mod neglijent; непрерывность — continuitate, непрерывный — continuu, непрерывно — necentenit.

Asemenea lecții contribuie la dezvoltarea limbajului elevilor, le îmbogățesc vocabularul și le formează deprinderea de a scrie corect.

Dacă ținem seamă de faptul că în manual materialul este expus în mod fragmentar, diferențiat, trebuie să recunoaștem că asemenea lecții, sistematizând cunoștințele de gramatică, completează o lipsă serioasă a manualului și ajută la o mai bună înțelegere și aprofundare a cunoștințelor.

După cum a arătat experiența, în clasa a 7-a astfel de lecții sunt și mai necesare. Fără ele este, practic, foarte greu să rezolvi problema îmbinării materialului din cursul de sintaxă, cu recapitularea temeinică a morfologiei.

Mulți profesori caută mijloacele cele mai potrivite de a arăta elevilor aplicațiile stilistice ale diferitelor forme și categorii gramaticale. De exemplu, la o lecție la clasa a 5-a, cu tema « Scrierea corectă a prefixelor cu litera *з* », s'a propus elevilor următorul exercițiu: să găsească expresii antonimice în care verbul să conțină un prefix studiat. Modelul pentru temă: опускаться с горы (a coborî dela munte), взбираться на гору (a te urca la munte), накопить денег (a aduna bani), истратить их (a-i cheltui), появиться на горизонте (a apărea la orizont), исчезнуть с горизонта (a dispărea dela orizont), огрузиться в воду (a se scufunda în apă), всплыть на поверхность (a pluti la suprafață).

Lecția cu tema « Scrierea corectă a desinențelor cazuale la substantivele de declinarea I, la genitiv, dativ și prepozițional » a constat dintr'o serie întreagă de exerciții pregătitoare.

Li s'a propus elevilor să construiască niște substantive cu prepozițiile: *к*, *по*, *из*, *от*, *в*, *на*. Elevii din rândurile din stânga trebuiau să aleagă din toate substantivele acele perechi care puteau fi construite la cazul genitiv, cei din rândurile din mijloc trebuiau să aleagă perechi de substantive care se construiesc ușor cu cazul dativ, iar cei din dreapta — substantive, în cazul prepozițional.

Substantivele au fost următoarele: дорога (drum); деревня (sat); тоска (nostalgie); родина (patrie); книга (carte); библиотека (bibliotecă); обложка (copertă); газета (ziar); объявление (anunț); поездка (călătorie); машина (mașină).

Modul în care trebuia făcută tema:

Coloana 1: Книга из библиотеки (o carte din bibliotecă);

Coloana 2: Тоска по родине (nostalgie (dor) de patrie);

Coloana 3: Объявление в газете (anunț în ziar).

În felul acesta, se introducea în lecție un element de încordare pentru rezolvarea justă a problemei respective, ceea ce este foarte important atât în dezvoltarea generală a elevilor, cât și în dezvoltarea limbajului lor.

La studierea frazelor fără conjuncții, în clasa a 7-a li s'a pus elevilor următoarea întrebare: în ce fel de compoziție întâlnim acest tip de fraze? Elevii au răspuns: în fabule, comedii, proverbe, zicători, basme, și au dat exemple corespunzătoare: Написать пером, не вырубилшь топором (se scrii cu mâna, nu tai cu toporul) etc.

Exerciții variate pot fi făcute și cu dicționarul ortografic a lui D. N. Ușacov și S. E. Criucicov.

De exemplu, în clasa a 5-a, după ce li s'a arătat elevilor principalele categorii de substantive, li s'a propus să completeze coloana a doua din tabelul de mai jos, folosind dicționarul:

Semnificația substantivelor	Exemple din dicționar
1. Nume de oameni	Om, erou, tovarăș
2. Nume de animale	Cal, câine, pisică
3. Nume de lucruri	Masă, palton, acoperiș, fereastră
4. Nume de fenomene ale naturii	Ger, fulger, furtună, tunet, vânt
5. Nume de stări și emoții	Somn, boală, durere, nenorocire, indispoziție
6. Nume de acțiuni	Mers, fugă, lectură, scriere
7. Nume de calități ale omului	Îndrăzneală, bravură, vitejie, fermitate

Etapă ulterioară a acestei munci a constat în găsirea sinonimelor corespunzătoare fiecăreia dintre categoriile lexicale ale substantivelor: *tovarăș*—*prieten, amic*; *îndrăzneală* — *curaaj, bravură*; *cal* — *fugar, bidiviu*.

Dicționarul se folosește desigur și în acele cazuri când trebuie îndreptată atenția elevilor asupra ortografiei. De pildă, elevii din clasa a 6-a au primit ca temă găsirea unui număr determinat de adverbe care se scriu cu prefixul по: попрежнему «ca mai înainte», понемногу «câte puțin» etc.

Pentru ca cuvintele să nu constituie un «material de construcție» pasiv, ci să fie puse la dispoziția gramaticii limbii, profesorul recomandă elevilor să construiască propoziții cu aceste cuvinte.

Exercițiile cu dicționarul nu pot fi reduse la simpla colecționare de cuvinte. Trebuie să ținem minte indicația tovarășului Stalin că vocabularul, luat ca atare, este numai material de construcție pentru limbă și că el capătă cea mai mare însemnătate numai atunci când este pus la dispoziția gramaticii.

Dicționarul mai este folosit pe scară largă și la îndreptarea greșelilor din lucrările individuale ale elevilor.

Dacă elevul a scris greșit cuvântul гигантский, profesorul îl obligă să copieze din dicționar câteva cuvinte cu consoană mută.

Este îndeobște cunoscut cât timp își pierd profesorii cu verificarea caietelor elevilor, și această muncă se pierde în zadar dacă elevii nu vor face nimic pentru studierea și îndreptarea propriilor lor greșeli.

Anul acesta am introdus următoarea rânduială. În ziua împărțirii caietelor, elevii nu capătă nicio altă temă pentru acasă, în afară de studierea și îndreptarea propriilor lor greșeli.

Acordăm o mare atenție felului cum se întipăresc în memoria elevilor principalele procedee și deprinderi de care depinde scrierea corectă. Dintre aceste procedee și deprinderi principale, fac parte următoarele:

1. Pronunțarea corectă a cuvântului, analiza sunetelor și literelor unui cuvânt observarea neconcordanței dintre ortografie și pronunțare;

2. Despărțirea cuvântului în silabe și în părți morfologice;
3. Observarea schimbării sensului sau formei în urma deplasării accentului;
4. Aplicarea regulilor de schimbare a cuvântului;
5. Despărțirea corectă a cuvântului în silabe, la sfârșitul rândului;
6. Folosirea justă a întrebării la un cuvânt;
7. Deosebirea prepoziției de prefix.

Noi folosim aceste capitole nu numai în procesul de analiză gramaticală, dar le includem în mod sistematic în cuprinsul lucrărilor independente ale elevilor date atât acasă, cât și în clasă.

De pildă, la studierea fiecăreia din părțile vorbirii revenim la structura cuvântului, arătând bogăția procesului de formare a cuvintelor în limba rusă, insistând în deosebi asupra sufixelor și prefixelor productive. Această muncă nu constituie un scop în sine. Relevând părțile morfologice ale cuvântului, în deosebi sufixele și desinențele diferite în raport cu apartenența cuvântului la o anumită parte de vorbire, facem totdeauna cunoscute elevilor formele de manifestare a particularităților gramaticale.

Gramatica — ne învață I. V. Stalin — « stabilește reguli pentru compunerea propozițiilor, având în vedere nu propoziții concrete ci, în general orice fel de propoziții »¹.

La analiză, nu ne limităm numai la fixarea termenilor adecvați fenomenelor de limbă. Numind părțile de propoziție, elevii arată prin ce părți de vorbire sunt ele exprimate, își amintesc caracterele gramaticale ale acestor părți de vorbire și indică tipurile de îmbinare a cuvintelor în propoziție.

Cu ajutorul tuturor acestor procedee ne străduim să înlăturăm obiceiul de a se studia izolat diferitele capitole ale gramaticii, obicei care se observă în practica predării limbilor în școală.

¹ I. Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*, Gospolitizdat, 1952 p. 24; Ed. P.M.R. 1950, p. 25.